אשכול יוסף

מאוצרותיו של הרב **יוסף חי סימן טוב** שליט"א
מחבר סדרת הספרים **"אשכול יוסף"** עה"ת והמועדים
וספרי **"כרם יוסף"** על הש"ס

מחשבות ערבית השבת

"וַיֹּאמֶר עֵשָׂו אֶל־יַעֲקֹב הַלְעִיטֵנִי נָא מִן־הָאָדֹם הָאָדֹם הַזֶּה כִּי עָיֵף אָנֹכִי" (כ"ה ל')

איך יעקב קנה את הבכורה בעדשים והלא כיון שהיה סמוך על שלחן אביו הכל שלו יצחק?

הנה צ"ע איך קנה יעקב את הבכורה מעשיו תמורת לחם ונזיד עדשים, והלא כיון שהיה יעקב סמוך על שולחן אביו, כל מה שקנה יעקב הרי זה של אביו יצחק, כמו שאמרו לעניין מציאת בנו ובתו בגמרא בבא מציעא (יג:): אמר רבי יוחנן גדול וסמוך על שלחן אביו זהו קטן, קטן ואינו סמוך על שלחן אביו זהו גדול, וכן נפסק בשו"ע (חו"מ סי' ע"ר ס"ג), וז"ל: מציאת בנו ובתו הסמוכים על שלחנו, אע"פ שהם גדולים, ומציאת בתו הנערה אע"פ שאינה סמוכה על שלחנו, ומציאת עבדו ושפחתו הכנענים ומציאת אשתו הרי אלו שלו. ומבואר עוד בב"ק (פז:), ונפסק בשו"ע (חו"מ סי' תכ"ד ס"ז), שהחובל בבניו אם היו סמוכים על שולחנו פטור, בין שהיו גדולים בין שהיו קטנים, (והרמ"א שם מולק וסובר דהייו דוקא לענין שבת).

וכתב הרמ"א (חו"מ ע"ר שם), שהוא הדין אם קטן הרוויח בסחורה או במלאכה הרי זה של אביו, וכן מבואר בשו"ע (יו"ד סי' ש"פ ס"ד), שכתב: אפילו דבר האבד, אסור האבל לעשות, בין הוא בין עבדיו ושפחותיו ובניו ובנותיו שמעשה ידיהם שלו. וביארו הנושאי כלים, דהיינו דוקא בבנים הסמוכים על שלחן אביהם, בין קטנים בין גדולים. וא"כ צ"ע איך קנה יעקב את הבכורה בנזיד העדשים והלחם שהיו שייכים ליעקב?

וכתב המחנ"א (זכייה ומתנה סי' ג') שלדעת רש"י (ב"מ לב:), בן קטן הסמוך על שולחן אביו הוי מעשה ידיו לאביו כיון שניזון ממנו כנ"ל, וכן דעת בעל העיטור כדלהלן. אבל דעת הריטב"א והראב"ד שאין מעשה ידיו לאביו, והאחרונים הביאו שכן דעת גם רבותינו הראשונים: הראב"ד הרמב"ן הרא"ה והריטב"א. וא"כ לדבריהם לק"מ די"ל שאברהם אבינו זכה בלחם ובעדשים בשכירותו, אולם לדברי רש"י ובעל העיטור שאף מה שהבן משתכר ומרוויח הכל של אביו וכן דעת השו"ע והרמ"א, וכן לדעת הראשונים שאף במתנה' זוכה האבא כיון שבנו סמוך על שולחנו צ"ע כאמור?

יישוב א' - היה סמוך על שלחן בית שם ועבר

שמא י"ל שיעקב כלל לא היה סמוך על שולחן אביו, כי גם בהיותו בבאר שבע היה ספון בבית המדרש בעירו, ויתכן עוד שישיבת שם ועבר היתה במקומם של יצחק ורבקה, שהרי בהיותה מעוברת הלכה לבית שם ועבר לדרוש את ה', ומשמע שהיה בקרבת מקומם, וראה בספר מקומות התורה שהביא שי"א שישיבת שם ועבר היה בבאר שבע, וי"א שהיה בירושלים. והנה לכאו' העניין מוכח מאד שיעקב אבינו תמיד היה בבית המדרש ולא היה נמצא כמעט בביתו, הן משום שנתיירא מפני כיבוד אב ואם שלא קיים כמו עשיו, והן משום שיצחק אהב את עשיו כי ציד בפיו, ומוכח בזה ללא ספק שיעקב לא היה בביתו לפני יצחק, וממילא מוכח שהיה בבית שם ועבר, והיה סמוך על שלחן הישיבה, או על שלחן עצמו.

יישוב ב' - בן שידוע שיש בידו ממון ואביו שותק

הנה מקור הדין שמעשה ידיו של הבן הוי של אביו מבואר בבית יוסף (חו"מ סי' קע"ז), מבעל העיטור (הוא ס' ערך שיתוף דף מב:), שכתבו בשם הירושלמי (ב"ב פ"ט ה"ג): "אמר ר' אסי בן שנראה חלוק בחיי אביו מה שסיגל לעצמו". וביאר העיטור: כגון שסיגל הבן ממונו לעצמו בחיי אביו והיה סמוך על שולחן אביו ולא תבעו אביו בחייו, מה שסיגל סיגל לעצמו, דאזלינן בתר אומדנא מדלא תבע האב מבנו אותו ממון הוי ראיה שמחל לו אותו הממון ואין אחיו חולקין עמו בזה, בין במציאה או סחורה. והקשה מרן בבדק הבית ממ"ש בגמ' (ב"ב נב.), וכתבו הטור (סי' ס"ב) ס"ג): אחד מהאחים שהיו שטרות יוצאים על שמו, עליו להביא ראיה שהממון שלו ולא של אביו, ואע"פ שאפשר לחלק דשאני היכן שהיה מפורסם הבן בחיי אביו שהיו לו מעות דודאי ידע אביו ומזה ששתק מחל כנ"ל, אבל לא משמע כן מהלשון בירושלמי "בן שנראה חלוק", לכן הב"י חולק על העיטור ומבאר שכוונת הירושלמי שדוקא אם הבן חלוק בעיסתו, שאינו סמוך על שלחן אביו, דוקא במקרה זה זכה לעצמו ואין אביו זוכה במעשה ידיו, כמ"ש שמצינו חילוק זה בגמ' (שם נב:), לעניין דבר העשוי להשאיל ולהשכיר ובן אחד, מחזיק בו ואומר שאין זה מרכוש הירושה אלא קנאו בממונו הפרטי אינו נאמן, ודוקא שאינם חלוקים בעיסתן אלא כולם סמוכים על שלחן אביהם, אבל אם כל אחד חלוק בעיסתו לבדו, יש לומר שקימץ מממונו הפרטי וקנאו. ומסיים הב"י: לכן אם הבן לא היה חלוק בעיסתו אלא סמוך על שלחן אביו, אע"פ שאביו ידע שיש לו ממון בפני עצמו ושתק לא מחל.

ומעתה הנה לדברי בעל העיטור שהיכן שהבן מפורסם בחיי אביו שיש לו מעות דודאי ידע אביו ומדשתק מחל וזכה הבן בממון, לפי"ז י"ל שידוע היה שיש ליעקב ממון ויצחק שתק, וממילא זכה יעקב באותו הממון לעצמו וקנה בזה את הבכורה, אבל לדעת הבית יוסף שאף אם האב שותק לא זוכה הבן באותו הממון אלא"כ אינו סמוך על שלחן אביו הרי מה שתחת ידו הוא שלו, אבל כל זמן שסמוך על שלחן אביו, הן מציאתו והן מעשה ידיו הכל של אביו, א"כ קשה שהעדשים היו קניינו של יצחק ואיך עשה בהם יעקב סחורה לקנות בכורה מעשיו.

אולם ראיתי בשו"ת שמחת כהן (חו"מ סי' ע"ד), שהאריך לבאר ולהוכיח שגם מרן

לרכישת ספרי המחבר:
02-5373570 או 054-84-60007/8

להצטרפות חינם לאלפי המנויים:
eshkolyoseff@gmail.com

השו"ע מודה שאם האב יודע שיש לבן ממון ושותק הוי מחילה וזוכה הבן באותו הממון, ומרן רק נחלק על בעל העיטור בביאור דברי הירושלמי, שאם הבן סמוך על שלחן אביו ודאי תלינן שהרוויח בממון אביו והכל של האב, אבל אם כמ"ש בבן שהיה נושא ונותן בתוך הבית והיו שטרות יוצאות על שמו ואמר שלי הם שעליו להביא ראיה, וכיון שהרוויח ממון אביו אין סברא דידע ומחל מדשתק כיון שהיה נושא ונותן בנכסיו לכך לא מיחה בו ובדעתו "שהכל לאמצע", וע"ז תירץ בעל העיטור שהיה יודע שהיו לבן מעות ותלינן שסיגל מהם ומדשתק אביו מחל ולא זכה מדין בן הסמוך על שלחן אביו. ועל זה כתב מרן דלשון שלשון הירושלמי "חלוק" וביאר שהירושלמי מיירי שהיה הבן חלוק בעיסתו ולא היה סמוך על שלחן אביו. ואה"נ גם מרן מודה שאפילו בסמוך על שלחן אביו, אם האב יודע שיש לבן ממון ושותק, זכה הבן באותו הממון כדברי בעל העיטור, ושכ"כ בתשובת מהרי"ט אלגאזי ז"ל בספר בירך משה (סי' כ"ח), ובתשו' מהר"ם גלנטי (סי' כ"ט), ושכ"כ הרב משחא דרבותא בחי' מהר"ש אלפסי (סי' קמ"ט).

יישוב ג' - אביו זוכה משום איבה או מן הדין

לכאו' קושיא זו תלויה ביסוד הטעם שמציאת הבן לאביו בסמוך על שלחנו, דהנה לדעת רש"י (ב"מ יג:), הטעם משום איבה, לפי שאם הבן לא יתן לאביו מציאותיו תהיה לאביו איבה על בנו ולא יפרנסנו, וביארו התוספות (שם), שדוקא בנו שדרכו לזונו תמיד ואם לא יפרנסנו אביו לא יפרנסו אחר שייך איבה, אבל אדם אחר מעלמא שסמוך על שולחן חבירו חינם כגון יתום וכיוצא בו אין סברא שתהא מציאתו לחבירו. ולפי"ז לק"מ דכיון דהוי תקנה דרבנן בעלמא משום איבה לא היה נוהג ולא היה בדין שינהג קודם מתן תורה, וא"כ אף שהיה יעקב סמוך על שלחן אביו יצחק, זכה מעיקר הדין בכל אשר לו לעצמו, ובזה קנה מעשיו את הבכורה. אבל הסמ"ע (סי' ר"ע סק"ג) מבאר שכך היה נראה ישר לחכמים לשלם הטוב לעושה עמו טוב, שהאב אינו חייב לזון את בנו אלא רק עד שש שנים, ולכן כיון שזן את בנו אע"פ שאינו חייב, לכן מדין הישר והטוב שיזכה במציאת בנו, משא"כ אחים המפרנסים אחיותיהם אחר מיתת אביהם שמחויבים לפרנסן, משום כך מציאתן לעצמן. ולפי דברי הסמ"ע כיון שהשכל מחייב זאת משום הכרת הטוב, א"כ מסתבר שגם קודם מתן תורה ראוי היה דין זה לנהוג.

יישוב ד' - קידשו רק בשכר ההלעטה ששפך לפיו

הנה פירש רש"י "הלעיטני" אפתח פי ושפוך הרבה לתוכה, ולפי"ז י"ל שאברהם אבינו לא קנה את הבכורה בלחם והעדשים ממש, אלא בשכר שהלעיטו ואה"נ העדשים בלא"ה היו עבור כל בני הבית, ובמקרה כזה לא שייך זכיה לאב הן מצד ששניהם באים כאחד, הן מצד דהוי דבר שבא ממילא, הן מצד דבפעולה גרידא וזכייה בדבר רוחני לא שייך איבה, הן מצד דהוי דבר מועט שאין האב מקפיד עליו, וכמו שאשה כל מה שקנתה הוי של בעלה, ובכל זאת רשאית ליתן צדקה ולהוציא ממון מועט מה שאין בעלה מקפיד. ועי"ל בס"ד שבאותה שעה אמר יעקב אבינו איני ניזון ואיני עושה.

ומצאתי לחת"ס בספרו תורת משה שתירץ כעין זה, שיעקב קנה את הבכורה בשכר הלעטה אחת כדרך שמלעיטין את הגמל, וכתב דאע"ג דשכר הלעטה הוי דבר מועט ואין בו שוה פרוטה, מכל מקום הלא מבואר בעירובין (סו.) ששוכרים מהעכו"ם אפילו בפחות משוה פרוטה, כי אצל עכו"ם אין חילוק בין פרוטה לחצי פרוטה. דהנה מתחילה העיר איך רבקה נתנה ליעקב בגדי עשיו אשר היה מופקדות אצלה בלי דעת בעלים? ותירץ דכיון שהיה עשיו סמוך על שלחן יצחק, ממילא כל אשר לו היה של יצחק, ומותר ליהנות מאשה הנאה מועטת שלא מדעת בעלה, דהיינו הנאת לבישת בגדים לזמן קצר. וכתב שלפי"ז קשה שגם נזיד העדשים היה של יצחק, וא"כ במה קנה יעקב את הבכורה? ותירץ שלכן דקדק הכתוב באמרו "הלעיטני נא" ופירש רש"י ז"ל: אפתח פי ושפוך הרבה לתוכו, דהיינו שעשיו לא רצה להמתין עד שישב ויאכל כדרך כל הארץ, אלא ביקש מיעקב שישפוך לפיו דרך הלעטה, וראוי ליעקב שכר הלעטה, ואף ששכר הלעטה הוא דבר מועט ואפשר שאפי' שוה פרוטה אין בו, מ"מ קי"ל שקונים מבן נח אפי' פחות משוה פרוטה, דגבי בן נח ממון חשוב מקרי.

יישוב ה' - סעודת הבראה עושים משל אחרים

החת"ס בספרו תורת משה בפרשתן מתרץ עוד ע"פ מה שפירש רש"י ז"ל דסעודת הבראה היתה שבישל יעקב ליצחק, והרי סעודת הבראה צריכה להיות משל אחרים ואסור שיהיה משל עצמו (מו"ק פ:), ואשר על כן הוצרך יצחק להקנות אותן עדשים ליעקב על מנת שאין לו רשות בם, ועל ידי כך קנה יעקב את הבכורה בדבר שהוא שלו ואין לאביו רשות בו. ומוכח מדבריו דבן הסמוך על שלחן אביו יכול לעשות סעודת הבראה לאביו, ראה מה שהאריך בזה בשו"ת יעלת חן (סימן ס"ד), והקשה איך יכול הבן להברות לאביו משל עצמו, והלא כיון שסמוך על שלחן אביו הרי אביו זוכה בזה, וכתב שלפי דברי החת"ס ניחא, שהרי יצחק הקנה ליעקב. ודע עוד, דלפי מה שהבאתי להלן מהרמ"א שאדם יכול לקדש אשה מהמנה שלו בחתונה וכל כיו"ב וא"כ יעקב קנה את הבכורה ממנתו האישית, לפי"ז י"ל שגם הברה את אביו ממנתו, ולק"מ. [וראה בחי' שפתי כהן בפרשתן שביאר דהנה עשיו לא שאל אלא הלעטה אחת, ויעקב נתן לו לחם ונזיד עדשים ויין, שנא' "ויאכל וישת", שנתן לו יותר ממה שהיה עליו התנאי, לפי שיעקב ותרן בממונו היה, ומבואר דפשיטא ליה שיעקב קנה הבכורה בממונו].

יישוב ו' - יעקב גרם לעשיו שיסלק עצמו מהבכורה

ידידי הגאון רבי עמיאל ארבה שליט"א מחו"ר בהמ"ד "ברכת אברהם" השיבני עפמ"ש בקצה"ח (רע"ח ס"ק י"ג) שבכור בחיי אביו יכול לסלק עצמו ולמחול חלקו, ויישב בזה קושיית הריב"ש (סי' שכ"ב) איך קנה יעקב את הבכורה והלא הוי דבר שלא בא לעולם, דמ"מ איבד עשיו את הבכורה במה שאמר "ולמה זה לי בכורה" וכיון שנסתלק עשיו ממילא זכה בו יעקב, וסילוק מועיל אפי' בדבר שלא בא לעולם. וכמו"כ י"ל לעניין זה שאע"פ שהעדשים והלחם היו של יצחק, מ"מ יעקב פעל בזה שעשיו רק יסלק עצמו, וממילא זכה בבכורה כאמור. ובספרו החשוב דרשו משפט על חו"מ (שם עמ' קנ"ה), הוסיף לבאר כיון דעיקר קניית הבכורה מעשיו היתה לסיבת העבודה בבכורות בבהמ"ק כמבואר ברש"י עה"ת, ועבודה זו נתנה לאברהם אבינו מאת השי"ת כמ"ש בנדרים (לב:), והוציאה ממלכי צדק מלך שלם ונתנה לאברהם, וא"כ מעלה זו היתה לאברהם אבינו וזרעו, ומאחר ועשיו מחל על בכורתו שמחמתה זכה במעלה זו, שוב אין מי שירש מעלה זו מבלעדי יעקב אבינו מכח זרע אברהם, ולא הוצרך אלא לסלק עשיו מדין ירושתו.

ויש להוסיף בזה חידוש גדול שכתבו בעלי התוספות בספר מושב זקנים בפרשתן, שבאמת לפי הדין יעקב אבינו היה נקרא בכור לעניין עבודת הבכורה בבהמ"ק, כיון שהוא נוצר ראשון בבטן רבקה, ועשיו שיצא ראשון הוא בעצם נוצר אחרון בבטן רבקה. ולכן לא היה צריך יעקב כלל לקנות את הבכורה, אלא שרצה רק לגרום לזה שעשיו לא יערער על בכורתו ולכך עשה מעשה קניין, ובשביל זה הועיל גם קניין שאינו יכול לחול בדיני קניינים.

יישוב ז' - יעקב לא קנה את הבכורה בקניין כסף

עי"ל עפמ"ש בספורנו, שיעקב קנה את הבכורה מעשו בקניין חליפין, וביאר בספר מגילת ספר בפרשתן שלכן אמר יעקב מכרה "כיום", כלומר מכור לי בקניין חליפין

ירושת הבכורה מעכשיו, עפמ"ש התוספות ביבמות (פג.), שהקונה בקניין חליפין לאחר זמן אין קנינו מועיל אם לא אמר מעכשיו. והנה נחלקו הראשונים אם מהני קניין סיטומתא בדבר שלא בא לעולם, ולדעת הרא"ש דמהני, י"א דיעקב קנה הבכורה בסיטומתא. ולולא דמסתפינא נראה לחדש שהקניין של קניית הבכורה לא היה בלחם ונזיד העדשים גופא, אלא שכיון שעבודת הבכורה היא עבודת קודש וצריך האדם להיות קדוש וראוי לכך, ממילא על ידי שבאותה שעה שחושב על הבכורה ומזלזל בה, ואוכל כמו זולל וסובא, זה גופא היה הקניין לסלק עצמו מן הבכורה, ולא צריך כלל שיהיה המאכל משל יעקב, אלא די במה שזלזל בעצמו ונהג כמו אחד הריקים ממילא נסתלקה ממנו הבכורה, ויעקב שעלה ונתקדש בזה גופא קנה את הבכורה, והבן כי זה נפלא. ולכאו' עי"ל שיעקב קנה את הבכורה בקניין שטר כדמוכח במסכת סוטה (יג.), שהיה שטר על המכירה, ומהני שטר אפי' בדבר האסור בהנאה ובדבר שאין בו שוה פרוטה, והכל ניחא.

יישוב ח' - יעקב קנה את הבכורה במנתו האישית

עי"ל ע"פ מה שפסק הרמ"א (שלח"ע סי' כ"ח סעיף י"ז), בשם השלטי גיבורים (קידושין כב:), אורח שיושב אצל בעה"ב ונוטל חלקו וקידש בו הרי זו מקודשת. וביאר הגר"א שדין זה נלמד ממ"ש בחולין (לד.) שאין האורחין רשאין ליתן ממה שלפניהם לבנו ולבתו של בעה"ב אא"כ נטלו רשות מבעה"ב, מפני מעשה שהיה, ע"ש. ומוכח דבלא"ה מותר ליקח ממנתו וליתן לאחרים. ומעתה י"ל שיעקב אבינו קנה את הבכורה בעדשים ולחם ממה שהיה לו חלק בסעודה וממילא זוכה בזה ורשאי לעשות בו מקח וממכר וליתנו לאחרים, וכ"כ בשו"ת מהרי"ט (מ"ח סי' ק"נ), אודות אדם שנכנס למשתה ונטל תפוח וקידש בו אשה, דהוי ספק קידושין, דיש ספק אם הבעלים מקפידים או לאו. וכתב שמ"מ אם היה המקדש מהקרואים הרי זו מקודשת, דמותר למסובים ליטול פירות ומאכלים ולשגר לאחרים, ממה שהיה ראוי להם לאכול, אבל אם נוטלים לשגר ממנות אחרים שלא היה ראוי להם לאכול, בזה יש להסתפק ואח"כ כתב שמצא כן בלשון ריא"ז הנ"ל בשלטי גיבורים.

יישוב ט' - רבקה שילמה מכתובתה עבור הבכורה

שמא עי"ל ע"פ מ"ש רש"י בפרשתן בשם המדרש עה"פ "וקח לי שני גדיי עיזים" שרבקה אמרה ליעקב משלי הם ואינם גזל, שכך כתב לה יצחק בכתובתה ליטול שני גדיי עיזים בכל יום. וא"כ י"ל שמשל רבקה היה כל אותו הממון, וכבר גילתה לו דעתה שבבוא היום יקנה את הבכורה מעשיו בכל ממון שיוטל עליו, והיא תפרע מכתובתה, ואכן בכמה מפרשים כתבו שמלבד הלחם ונזיד עדשים נתן יעקב לעשיו כסף מלא עובר לסוחר עבור הבכורה, וכ"כ הרשב"ם וכ"כ הרד"ק (פרקם מיי שרית), וכ"כ בבכור שור בפרשתן שי"א שיעקב קנה את הבכורה בכסף והלחם ונזיד עדשים היה סעודה שהיו נוהגים לעשות על המקח. ובתולדות יצחק כתב: יש מקשים איך יתכן שלא נתן לו רק לחם ונזיד עדשים בעבור הבכורה. והתשובה שמנהג הוא כשמוכרין דבר חשוב בית או אי זה דבר, קוראים לחבריהם ונותנים להם פירות, אבל הבכורה בכסף מלא מכרה לו. [אולם מדברי הרמב"ן נראה שחולק וסובר שלא היה כסף במכירת הבכורה]. ומעתה צ"ב מניין ליעקב שהיה באותה שעה כבן ט"ו כסף בעודו איש תם יושב אהלים וגם סמוך על שלחן אביו, ברם לאור האמור י"ל שהכל היה משל רבקה.

יישוב י' – אם קנה בדבר שקיבל מתנה או שכר טרחו

בחי' אילת השחר בפרשתן כתב: והנה אם יעקב קנה את הבכורה בנזיד עדשים צ"ל שהיה שלו, ובלא"ה צ"ל כן שהרי בישל תבשיל זה לסעודת הבראה, ואבל אסור לאכול משלו בסעודה ראשונה, ואע"פ שיעקב היה סמוך על שלחן אביו י"ל שקיבל מתנה, ולמ"ש התוס' בסנהדרין (סח:) דקטן העושה מלאכה שכר טרחו שלו מדאורייתא, י"ל שעשה איזה מלאכה והי' לו כסף [ולמ"ד בב"ק (פט.) דאומן קונה בשבח כלי, יתכן שע"י שבישל את העדשים והשביחם קנאם.

והנה מה שתירץ שקיבל מתנה הדבר תלוי במחלוקת ראשונים, ואכמ"ל. ומה שתירץ שקנה בשכר טרחו והשבחו לא זכיתי להבין, דאדרבה בזה גופא אמרו שהוא של אביו.

"וַיִּתְרוֹצְצוּ הַבָּנִים בְּקִרְבָּהּ וַתֹּאמֶר אִם כֵּן לָמָּה זֶּה אָנֹכִי וַתֵּלֶךְ לִדְרוֹשׁ אֶת ה'" (כ"ה, כ"ב)

מדוע רבקה הלכה לשאול את שם ועבר ולא את אברהם או יצחק?

ביאור א'

במדרש שכל טוב מתרץ שאע"פ שאברהם אבינו קיים היה, הלכה אצל זקנים, ללמדך שכל המקבל פני זקן שבדור, כאילו מקבל פני שכינה.

ביאור ב'

בעלי התוס' עה"ת מתרצים שרצתה לדרוש בהן אם מותר לה להפיל העובר מחמת צער הלידה, וידעה כי אברהם ויצחק לא יתירו לה להפיל עוברים מזרעם. ונראה כי הדברים עולים בקנה אחד עם מ"ש במדרש הגדול, דורשי רשומות אומרין אמרה רבקה לפני הקב"ה רבש"ע א"כ עתיד עשו להרוג ולכלות אדירי חכמה שהן עתידין להיות מבניו של יעקב, מי יאמר לפניך על הים זה אלי ואנוהו (שמות ט"ו, ב'), ולמי תאמר על הר סיני אנכי ה' אלהיך (שמות כ, ג'), מיד חגרה מתניה ועמדה בתפילתה. ומבואר שצערה של רבקה לא היה על צער לידה של צער הגוף גרידא, אלא אותו הצער היה על צערם של ישראל בכל הדורות.

ביאור ג'

עוד מתרצים בעלי התוס' עה"ת, כשהיתה רבקה מצטערת מהריונה, בלי ספק אברהם חמיה ויצחק בעלה היו מצטערים בשבילה, ואין הנבואה שורה מתוך עצבות אלא מתוך שמחה. ועוד כי רבקה היתה צנועה והסתירה הדבר מבעלה ומחמיה והלכה אצל שם.

ביאור ד'

עי"ל ע"פ מ"ש בגמ' (נ"ג קטו.), דרש ר' פנחס בר חמא, כל שיש לו חולה בתוך ביתו, ילך אצל חכם ויבקש עליו רחמים, שנא' "חמת מלך מלאכי מות ואיש חכם יכפרנה", וכתב הנמוק"י שם שילך לפני תופס ישיבה, וידוע כי שם ועבר קבעו אז ישיבתם לכל. ועל כן בדוקא הלכה לפני שם ועבר, כי יש מעלה לתופס ישיבה דוקא, וגם מפני שיש לתופס ישיבה את הסגולה לרפא את החולים, מפני שהוא מעמיד תלמידים, וממילא בנוסף למה שישיבו לה דבר, גם יש להם כח מיוחד לרפא את החולה, ואפשר שאחרי שיצאה רבקה מבית שם ועבר ובירכוה, כבר פסק לה צער העיבור ממה שהיו מתרוצצים בקרבה, כי לא מצינו בכתובים שמאז עוד סבלה. שוב ראיתי במדרש שהלכה לבית שם ועבר שיתפללו עליה.

ביאור ה'

עי"ל בס"ד דאדרבה רבקה לא רצתה לצער את יצחק או אברהם ולהפריעם בלימודם, לכן הלכה לפני שם ועבר, שהם קבעו ישיבתם ללמד ולהורות לרבים, והיו מזומנים למי שהיה צריך לדרוש בחכמים. וראיה לדבר, שהרי כשיצחק רצה לתת את הברכות לעשיו, וגם נאמר לרבקה בנבואה שיעקב יטול הברכות, לא דיברה עם יצחק בדבר להניאו מכוונתו וליתן את הברכות ליעקב בדין, אלא שלא רצתה להפריעו מלימודו ועבודת השי"ת, וכן כל אותו הזמן שעשיו יצא לתרבות רעה, לא סיפרה לו על אודות עשיו שמרמהו כי ציד בפיו, והכל כדי שלא להפריעו בלימודו ולא לצערו. שו"ר שכן תירץ במושב זקנים, שלא רצתה לצער את אברהם.

מתומצת מתוך הספר אשכול יוסף עה"ת ח"ב כת"י

להאזנה לשיעורי המחבר:
073-371-80-53

שאלה:

באיזה מקרה אין מברכין ברכת אירוסין בקידושי חתן וכלה, ומורים להם להתחתן בלא ברכה?

תשובה:

אין מברכין ברכות אירוסין בקידושי חרש הנושא חרשת.

מקורות:

בנישואי חרש וחרשת אין מברכין ברכות האירוסין שעיקר חיובם על החתן, ולפי שהחתן חרש ואינו שומע הברכות אינו מחוייב בהן, כן כתב בשו"ת נודע ביהודה (תנינא סי' א'), והובא בפ"ת אבה"ע סי' ל"ד. ובחיבורי טבעת יוסף חופה וקידושין (פרק כ"ג ה"ז), כתבתי בזה בס"ד עוד טעם מחודש, עפמ"ש הרא"ש בכתובות שדווקא בקידושין מצינו מטבע ברכה שונה מכל המצוות, שמברך על דרך השלילה, "אשר אסר לנו את הארוסות", להורות לחתן שאסור בכלתו עד אחרי הנישואין, ולפי"ז חתן חרש שאינו שומע לא שייך טעם תקנת הברכה, כיון שבלא"ה אינו שומע ואי אפשר להודיעו על ידי הברכה.

שאלה:

היכן מצינו שניתן לברך ברכת "הנהנין" על ידי אדם אחר שאינו נהנה?

תשובה:

על הנאה שאדם נהנה ושמח שמקדש אשה, מברכין "אשר אסר לנו את הארוסות והתיר לנו את הנשואות", וברכה זו רשאי לברך על ידי אחר, כמו שנוהגים שמסדר הקידושין או אחד הקרואים מברך אותה, ואפילו שליח שמקדש אשה עבור חבירו מברך אותה, כמבואר בשו"ע (אבה"ע סי' ל"ד ס"א).

מקורות:

כתב הלבוש (אבה"ע סי' ל"ד ס"א), ז"ל: כמו שמברכין ברכת הנהנין על כל דבר הנאה שבאה לידו קודם שנהנה, כך מברכין תחילה ברכת הנהנין על האשה שנתארסה לו, בין קדשה ע"י עצמו בין קדשה ע"י שלוחו. וכן כתב רבינו יוסף חיים זצוקל"ה בספרו בן איש חי שנה (ש"א פרשת שופטים ס"ב), וז"ל: כמו דמברכין ברכת הנהנין על כל דבר הנאה קודם שנהנה, כן מברכין על הנאה של האשה קודם אירוסין, לכך תקנו חז"ל ברכת אירוסין, עכ"ל. והפמ"ג (פתיחה כוללת להלכות ברכות אות י"ד), תמה שהרי ברכת אירוסין הוי או ברכת המצוות לדעת הרמב"ם, או ברכת השבח לדעת הרא"ש (עי' ב"י שם), אבל ברכת הנהנין לא הוזכרה בזה, ועוד דבברכת הנהנין אין אחר מברך.

שאלה:

היכן מצינו שעני מסויים אסור לו ליטול לקט שכחה ופאה משדה מסויימת דוקא, אע"פ שאותה שדה אינה שלו, ולשאר עניים מותר?

תשובה:

קטן עני אע"פ שמותר לו ליטול לקט שכחה ופאה משדות אחרים, מכל מקום אסור לו ללקט משדה אביו.

"ויעקב נתן לעשו לחם ונזיד עדשים" (כה, לד)

מדוע יעקב נתן לעשיו לחם והלא ביקש ממנו רק נזיד עדשים?

להחזירו בתשובה ע"י הסעודה

נראה בס"ד ליישב שכמו שמצינו אצל אברהם אבינו שע"י הסעודות שהיה עושה לרבים היה מחזירם בתשובה, באומרו להם שיברכו למי שהטיב עמהם, כמ"ש במסכת בסוטה (י.), עה"פ "ויטע אשל בבאר שבע" אמר ר"ל מלמד, שעשה א"א פונדק ופרדס ונטע בו כל מיני מגדים, ופירש רש"י ליהנות עוברים ושבים, וללון שם אורחים, לשון אש"ל נוטריקון אכילה שתיה לויה, שהיה מאכילן ומשקן, ואח"כ מלווה אותן. ואמרו עוד בגמרא שם: "ויקרא שם בשם ה' אל עולם, אמר ר"ל אל תיקרי "ויקרא" אלא "ויקריא", מלמד שהקריא אברהם אבינו לשמו של הקב"ה בפה כל עובר ושב, כיצד? לאחר שאכלו ושתו עמדו לברכו, אמר להם: וכי משלי אכלתם? משל אלוהי עולם אכלתם! הודו ושבחו וברכו למי שאמר והיה העולם!

כמו"כ עשה יעקב כמידת זקינו בתקווה להחזיר בתשובה את עשיו, שהרי באותה שעה בא עשיו עייף מן השדה, ודרשו חז"ל שעבר כמה עבירות, וגם כפר בתחיית המתים וזלזל בכבורה, לכן השתדל יעקב ע"י נתינת הלחם והסעודה לעשיו להחזירו בתשובה, ע"י נטילת ידיים ברכת המוציא ד"ת על הסעודה וברכת המזון, וידוע מ"ש בבן איש חי (סו"פ נצבים), ובשו"ת תורה לשמה (סי' קמ"ו), דבעשי"ת אין להתענות בלילה, מפני שבימים אלו אדרבה עיקר התיקון נעשה ע"י שאוכל ומברך בהמ"ז יכול לתקן יותר מתענית. ולכן אם היה עשיו מקבל עליו תשובה לא היה יעקב קונה ממנו את הבכורה, לכן בא הכתוב ומעיד שכל זה היה ללא הועיל, אלא "ויבז עשיו את הבכורה", שלמרות זאת עמד עשיו במרדו וזלזל בכבורה.

יעקב דיבר דברי תורה בעת שהאכילו

ע"ל בדרך הדרש על דרך הנאמר במשלי (ט' ה') "לכו לחמו בלחמי, ושתו ביין מסכתי", ואיתא שם במדרש דאין לחם אלא תורה, ויעקב אבינו בבואו ליתן לעשיו מנזיד העדשים שלא תהיה האכילה כזבחי מתים, דיבר באוזנו דברי תורה ומוסר, וזה אומרו ויקב נתן לעשיו לחם ונזיד עדשים.

וראה עוד בעשרה תירוצים בספר "אשכול יוסף" עה"ת בפרשתן

לזכות ידידנו האוזים היקרים והנעימים אוהבי התורה
מלאים מצוות כרימון וריוזם הטוב נודף כאפרסמון
כמר **גדעון ניסים** הי"ו וכמר **אהרן ניסים** הי"ו
אורך ימים ושנו זויים וכבוד אושר ועושר
בריאות איתנא ונהורא מעליא ושובע שמוזות וכט"ס
בכלל הברכות ידי"נ המשתדל ה"ה **שלומי ניסים** הי"ו
מוקדש ומונצח לע"נ הוריהם היקרים:
סאלם אליהו בן **מסעודה** זאל, **נורידה** בת **גורג'יה** עה
ניסים בן **נורידה**, **שרה** בת **נוריה**, **ניסים מועלם** בן **סלימה**: זאל
מיכאל בן וזרוה ז"ל, **נזו בן רוזה** ז"ל, ת.נ.צ.ב.ה.

שמעו והזי נפשיכם

להאזנה לשיעורי המחבר
הרב **יוסף זוי סימן טוב** שליט"א
מוזבר סדרת "כרם יוסף" על הש"ס וסדרת "אשכול יוסף" עה"ת והמועדים

073-371-8053

לקבלת צינתוק והאזנה בשידור זוי: זוי"ג והקש #